

І. В. Ксьонжик, докторант,
ДВНЗ «Миколаївський державний аграрний університет»

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ НА АГРАРНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

У статті визначено сутність та значення внутрішнього контролю в діяльності аграрних формувань. Досліджено взаємозв'язок між формою власності аграрного підприємства і видами внутрішнього контролю, що застосовуються суб'єктами господарювання.

Ключові слова: аграрне підприємство, внутрішній контроль, ревізія, контролюючі служби.

В статье определяется сущность и значение внутреннего контроля в деятельности аграрных формирований. Исследуется взаимосвязь между формой собственности аграрного предприятия и видами внутреннего контроля, применяемого субъектами хозяйствования.

Ключевые слова: аграрное предприятие, внутренний контроль, ревизия, контролирующие службы.

The article defines the nature and importance of internal control activities of agrarian formations. The interrelation between ownership and type of agricultural enterprise internal controls applicable entities.

Key words: agricultural enterprise, internal control, audit, control service.

Постановка проблеми. В умовах розвитку ринкових відносин і розширення господарських зв'язків між підприємствами різних форм власності та організаційно-правових форм, особливого значення набуває достовірність і точність фінансової звітності, спираючись на яку суб'єкт господарювання обирає собі бізнес-партнера, встановлює взаємини і визначає форми розрахунків зі своїми клієнтами і постачальниками, вирішує питання про вкладення власних коштів. Усьому цьому сприяє раціонально організований бухгалтерський облік. Однак без налагодженої системи внутрішнього контролю бухгалтерській облік виявляється неефективним у реалізації функцій управління підприємством.

Аналіз існуючих досліджень. Проблемам організації та методики проведення внутрішнього контролю на підприємствах присвячено достатню кількість наукових праць таких відомих вітчизняних і зарубіжних учених-економістів, як Н.Т. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, Г.М. Давидов, Л.П. Кулаковська, М.В. Кужельний, В.П. Пантелєв, О.А. Петрик, І.І. Пилипенко, В.С. Рудницький, В.Я. Савченко, В.В. Сопко, Л.В. Стельмах та ін. Окремі науковці зосереджували свої дослідження на питаннях вивчення поняття внутрішнього контролю в загальному, інші ж — вивчали саме підхо-

ди до його організації на аграрному підприємстві [2, с. 77—78]. Проте розробити загальну концепцію внутрішнього контролю для підприємств агропромислового комплексу з урахуванням вимог ринкової економіки та зарубіжного досвіду досі не вдалося.

Тому метою статті стало дослідження проблем формування методичних підходів до побудови системи внутрішнього контролю аграрного підприємства через впровадження симбіозу сучасного світового досвіду та практики реалізації внутрішнього контролю вітчизняними сільськогосподарськими виробниками.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день, на вітчизняних аграрних підприємствах, як правило, відсутня сама система внутрішнього контролю, або в наявності є лише окремі її елементи, часто неузгоджені між собою. Власники таких суб'єктів господарювання не приділяють належної уваги побудові такої системи, а на законодавчому рівні відсутній єдиний методологічний підхід до її побудови. Крім того, проблеми функціонування системи внутрішнього контролю ускладнюються ще й через відсутність єдиного методологічного підходу до організації контролю на всіх ділянках виробничого циклу (служби, цехи тощо); нерозробленість технічно обґрунтованих нормативів, які б дозволили відслідковувати процес витрачання певних видів ресурсів; недостатнє функціональне призначення засобів обчислювальної техніки, перекладання ряду контрольних функцій інших функціональних підрозділів на працівників бухгалтерського апарату.

Внутрішній контроль повинен поширюватися на аграрні підприємства всіх форм власності, але особливо важливим він є для великих структур корпоративного типу, які мають самостійні підрозділи. Враховуючи, що в даний час в Україні відбувається реструктуризація сільськогосподарського виробництва і спостерігається тенденція організаційного закріплення господарських зв'язків, питання підвищення уваги до відновлення традицій внутрішнього контролю і розробка методів його організації, адекватних новим умовам господарювання, досить актуальні [4, с. 24—31].

Враховуючи зарубіжний досвід та вітчизняну практику, сьогодні організація системи внутрішнього контролю повинна відбуватися у трьох напрямках: внутрішньовідомчий фінансовий контроль; внутрішній контроль аграрного підприємства; діяльність ревізійних комісій (ревізії).

Внутрішньовідомчий фінансовий контроль — це контроль вищого органу по відношенню до підвідомчих організацій. Він повинен здійснюватись серед суб'єктів, що перебувають повніс-

тю у державній власності. Основними завданнями відомчого контролю повинні стати: здійснення контролю за виконанням планових завдань, економним використанням матеріальних і фінансових ресурсів, збереженням державної власності, правильністю постановки бухгалтерського обліку, станом контрольно-ревізійної роботи.

Контролюючі органи повинні піддавати перевірці:

1) стан економіки державних аграрних об'єднань і підприємств, виконання встановлених виробничих і фінансових планів, дотримання законності операцій, що здійснюються, збереження грошових коштів і матеріальних цінностей;

2) ефективність використання матеріальних, фінансових і трудових ресурсів, своєчасність документального оформлення господарських операцій, повноту виявлення та мобілізації внутрішньогосподарських резервів, причини утворення непродуктивних витрат і втрат;

3) правильність і достовірність ведення бухгалтерського обліку і звітності, фінансових, кредитних і розрахункових операцій, своєчасність виконання зобов'язань перед бюджетом;

4) дотримання чинного порядку встановлення і застосування цін, а також своєчасність внесення в дохід відповідного бюджету всієї суми додаткової виручки, одержаної в результаті порушення чинного порядку встановлення або застосування цін;

5) виконання вказівок щодо усунення недоліків, виявлених попередньою ревізією або перевіркою.

Результати ревізії або перевірки оформляються актом за підписами керівника ревізійної групи (ревізора), керівника та головного бухгалтера державного аграрного об'єднання чи підприємства, де проводилася ревізія або перевірка.

У ряді великих аграрних компаній (корпорацій) з розгалуженою структурою, де функціонують філії та дочірні підприємства, є об'єкти, розташовані на віддаленій території, створюються спеціальні підрозділи внутрішнього контролю. За внутрішній контроль відповідає сама корпорація, або одна з її ланок. Це прерогатива спеціальних професійних контрольних органів (відділів або управлінь). Керівник такого відділу може підкорятися тільки генеральному директору компанії або річним зборам акціонерів. Контрольна служба всередині корпорації здійснює фінансові перевірки не тільки на головному об'єкті, але і в його філіях, дочірніх підприємствах і т.д. [1].

У розвитку внутрішнього контролю свою роль зіграли зміна масштабів і ускладнення функціонування аграрних підприємств.

На початковому етапі внутрішній контроль зосереджував свої зусилля на детальних перевірках (типу колишніх ревізій збереження основних засобів, товарно-матеріальних цінностей, готової продукції, недопущення непродуктивних витрат, збитків, зловживань і т. д.). З часом, у міру розширення систем реєстрації та обробки даних, необхідність суцільного контролю документів скоротилася, і основну увагу внутрішній контроль став приділяти тому, як функціонують системи і чи відповідають дії встановленим процедурам.

Потім внутрішній контроль став розвиватися шляхом не тільки фіксації відхилень від заданих процедур, а все активнішого проникнення в ці системи та процедури, з метою надання їм відповідної оцінки. Наприклад, перевіряючи використання ліміту на придбання обладнання, ревізор дає оцінку не лише тому, як цей ліміт використовується, але й робить висновок про обґрунтованість розрахунку цього ліміту. Прогрес внутрішнього контролю на цьому, однак, не зупинився, і в даний час перед внутрішнім контролем стоять завдання активного проникнення у функції менеджменту, організаційну діяльність аграрних підприємств, де від нього чекають не тільки інформації про якість управлінської діяльності, але й пропозицій щодо її удосконалення.

Оскільки служба внутрішнього контролю повністю знаходиться на утриманні самого аграрного підприємства, вона повинна економічно доводити необхідність свого існування. При цьому, слід оцінювати ефективність внутрішнього контролю не за кількістю проведених перевірок і сумам виявленого збитку, а за тим, наскільки робота, поради цієї служби сприяють стійкості фінансового стану даного сільськогосподарського виробника.

Особливе місце в системі внутрішнього контролю аграрного підприємства займають контрольні — ревізійні комісії, які можуть створюватися в багатьох комерційних структурах: товариствах з обмеженою або додатковою відповідальністю, акціонерних товариствах, асоціаціях і союзах. Статут ревізійної комісії визначається у статуті суб'єкта господарювання. Для акціонерних товариств питання створення і повноважень ревізійної комісії вирішені законодавчо [3, с. 38—41].

Акціонерне товариство зобов'язане проводити ревізію своєї фінансово-господарської діяльності силами ревізійної комісії або залучати за плату сторонні організації не рідше одного разу на рік, а позачергові ревізії — на вимогу ревізійної комісії (ревізора) товариства, або за рішенням загальних зборів акціонерів. Ці питання особливо обговорюються в статуті акціонерного товариства.

Ревізійна комісія, поряд із загальними зборами акціонерів і правлінням, є постійно діючим органом. Вона представляє результати проведених нею перевірок загальним зборам акціонерів або раді директорів акціонерного товариства. Без висновку ревізійної комісії по річних звітах та балансах загальні збори акціонерів не вправі затверджувати баланс акціонерного товариства.

У цілому ж не обходимо відзначити, що система внутрішнього контролю виходить за рамки тих питань, які відносяться безпосередньо до функцій системи бухгалтерського обліку на аграрному підприємстві, і включає:

а) контрольне середовище, в якому відбуваються дії, що відображають загальне ставлення власників і керівництва аграрного підприємства до контролю;

б) систему обліку: облікову політику і процедури аграрного підприємства, що стосуються адекватності записів господарських операцій у відповідних облікових регістрах;

в) процедури контролю: спеціальні перевірки, які виконуються посадовими особами і працівниками підприємства [5, с. 29—33].

Ці три складові системи внутрішнього контролю у взаємозв'язку повинні забезпечувати: запобігання, виявлення та виправлення суттєвих помилок та викривлень облікової інформації при підготовці бухгалтерської звітності; проведення комплексного аналізу господарської та фінансової діяльності аграрного суб'єкта з метою визначення шляхів найбільш ефективного розвитку і виявлення резервів підприємства і його основних підрозділів, а також відділення оперативної роботи бухгалтерської служби від методологічної і стратегічної діяльності спеціальних підрозділів, які виконують функцію внутрішнього контролю.

Висновки. Таким чином, при розробці ефективної системи внутрішнього контролю власники і керівництво аграрного підприємства, як правило, переслідують наступні цілі: забезпечення надійною інформацією для успішного управління суб'єктом господарювання та прийняття ефективних управлінських рішень; збереження активів, документів та облікових регістрів підприємства; забезпечення ефективності господарської діяльності з метою запобігання мимовільних витрат, а також для запобігання неефективного використання всіх інших ресурсів; відповідність запропонованим обліковим принципам (положенням, посадовим інструкціям, наказам про облікову політику підприємства); виконання вимог нормативно-правових актів України та місцевих органів влади при здійсненні фінансово-господарських операцій.

Впровадження внутрішнього контролю суб'єктами господарювання, що відповідає сучасним вимогам облікової та контрольної науки, дозволить забезпечити ефективне функціонування, стійкість і розвиток аграрного підприємства в умовах конкуренції, зберегти і ефективно використати активи і потенціали, своєчасно виявити і зменшити фінансові, господарські ризики, організувати більш злагоджену роботу всіх підрозділів.

Література

1. *Бутинець Ф.Ф.* Організація бухгалтерського обліку : [підручник] / Ф. Ф. Бутинець, О. П. Войналович, І. Л. Томашевська. — Житомир: ПП «Рута», 2006. — 528 с.
 2. *Білуха М.Т.* Теорія бухгалтерського обліку : [підручник] / М. Т. Білуха. — К.: Кондор, 2000. — С. 77—78.
 3. *Бурцев В.В.* Основные аспекты организации внутрихозяйственного контроля в акционерном обществе / В. В. Бурцев // *Аудитор*. — 2002. — № 4. — С. 38—41.
 4. *Дрозд І.К.* Покращення внутрішнього контролю підприємств олійно-жирової галузі шляхом ефективної організації документообігу / І. К. Дрозд, Т. В. Фоміна // *Облік та фінанси АПК*. — 2005. — № 2. — С. 24—31.
 5. *Коблянська Г.Ю.* Організація внутрішнього аудиту на підприємстві / Г. Ю. Коблянська // *Облік та фінанси АПК*. — 2011. — № 23. — С. 29—33.
- Стаття надійшла до редакції 07.05.2011 р.

УДК 657.37 : 631.151

Т. Є. Кучеренко, канд. екон. наук, доцент,
Уманський національний університет садівництва
В. Ф. Мервенецька, асистент,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ФОРМУВАННЯ ПОКАЗНИКІВ СТАТИСТИЧНОЇ ЗВІТНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ ВІДПОВІДНО ДО ВИМОГ УПРАВЛІННЯ

Анотація: У статті проведено дослідження основних проблем формування показників статистичної звітності сільськогосподарських підприємств відповідно до вимог управління основними чинниками розвитку їх діяльності.

Ключові слова: сільськогосподарська діяльність, управління, статистична звітність.